

Бугай Д.К., магістр, Мягких І.М., д.е.н., доц.

Київський національний університет технологій та дизайну

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ

Анотація. В статті розкрито сутність та поняття оборотних активів підприємства, охарактеризована їх структура, проаналізовано особливості управління оборотними активами.

Ключові слова: оборотні активи; джерела формування оборотних активів; оборотний капітал; управління оборотними активами.

Бугай Д.К., магістр, Мягких И.М., д.э.н., доц.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ОБОРОТНЫМИ АКТИВАМИ

Аннотация. В статье раскрыта сущность и понятие оборотных активов предприятия, охарактеризована их структура, проанализированы особенности управления оборотными активами.

Ключевые слова: оборотные активы; источники формирования оборотных активов; оборотный капитал; управление оборотными активами.

Bugai D., Miahkykh I.

Kyiv National University of Technologies and Design

FEATURES OF MANAGEMENT BY CURRENT ASSETS

Abstract. The article reveals the essence and concept of current assets of the enterprise, their structure is characterized, the peculiarities of management of current assets are analyzed.

Keywords: current assets; sources of working capital formation; working capital; management of circulating assets.

Постановка проблеми і її зв'язок з науковими і практичними завданнями. В сучасних умовах для багатьох вітчизняних підприємств проблемою є гостра нестача необхідного обсягу оборотних активів, що істотно позначається на ефективності їхнього господарювання. Низька забезпеченість виробничих підприємств оборотними активами супроводжується низьким рівнем їх використання, що негативно впливає на виробничий процес та кінцевий результат всієї діяльності суб'єктів господарювання. Тому одним з найактуальніших завдань у забезпеченні підвищення ефективності виробничої діяльності підприємств є саме вдосконалення управління їхніми оборотними активами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в дослідження проблем управління оборотними активами зробили такі вітчизняні вчені, як І.О. Бланк [5], О.Ю. Гусєва [13], А.М. Карбовник [7, 8, 14], Л.А. Лахтіонова [9], Л.О. Лігоненко [10], В.А. Познаховський [12], Г.В. Ситник [10], В.І. Фролов [15] та інші. Разом з тим, існує ряд теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними. До них слід віднести проблеми класифікації оборотних активів, оцінки ефективності їх використання, вдосконалення контролю, системи обліку, аналізу та оптимізації оборотних активів. З огляду на вищесказане і враховуючи те, що наукове вирішення дискусійної проблеми організації ефективного управління оборотними активами на вітчизняних підприємствах далеке від завершення і відстає від потреб практики, тема даної статті є актуальною.

Метою дослідження є вивчення теоретичних засад та досвіду управління оборотними активами підприємства в Україні.

Виклад основного матеріалу і його обґрунтування. Термін «оборотні активи» (синоніми – оборотні кошти, оборотний капітал, робочий капітал тощо) трактується у вітчизняній і зарубіжній літературі досить однозначно. Найбільш узагальнюючим визначенням поняття оборотних активів підприємства є визначення А.М. Карбовника:

«оборотні активи підприємства – це група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня ліквідності повинні забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями» [14]. У підручнику І.О. Бланка: «активи оборотні (поточні) – сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговує поточний господарський процес і повністю споживається протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу. В практиці обліку до них відносять майнові цінності (активи) усіх видів зі строком використання менше одного року і граничною вартістю, що встановлюється законодавством» [6]. Таке визначення є досить неточним, тому що в сучасній економічній практиці не використовується вартісне обмеження активів. Крім того, в такому визначенні оборотні активи ототожнюються з поточними, що суперечить НП(С)БО 1 [1] та Інструкції №291 [3], згідно якої склад поточних активів можна представити наступною схемою (рис. 1).

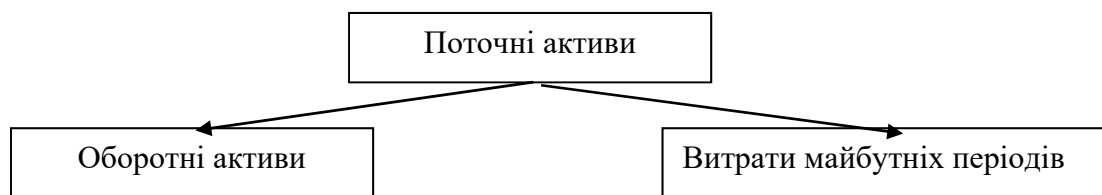

Рис. 1. Склад поточних активів підприємства

До того ж, оборотні активи перебувають у постійному русі, обслуговуючи всі стадії виробничого процесу. Під оборотом активів розуміється процес безперервного їх руху при здійсненні господарської діяльності підприємства, що супроводжується послідовною трансформацією їх видів і зміною вартості [6, с. 45]. На думку різних авторів [4–6, 14] оборотні активи послідовно приймають вигляд: 1) грошовий, виробничий, товарний; 2) матеріальний, фінансовий, грошовий.

Отже, в загальному розумінні, активи – це «ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому» [1, 2].

Відповідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» оборотні активи це – «грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [1]. Але усі дослідженні визначення щодо «оборотних активів»: по-перше, все одно не вирішують проблеми з чітким та повним трактуванням їх змісту в сучасній економічній літературі; по-друге, у існуючих вже визначеннях дуже неконкретно вказується на таку важливу властивість оборотних активів, як їх оборот; по-третє, цей термін дуже щільно пов'язаний з бухгалтерським обліком, що ускладнює його вільне використання в іншій економічній літературі. Все це зумовлює об'єктивну необхідність у створенні універсального визначення «оборотні активи» яке б задовольняло усім вищевикладеним вимогам.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, оборотним активам можна дати наступне універсальне визначення: оборотні активи – це сукупність грошових коштів, їх еквівалентів та товарно-матеріальних цінностей, які перебувають у постійному русі, обслуговуючи господарську діяльність підприємства протягом операційного циклу.

Більшість економістів вважають, що всі можливі джерела формування оборотних активів можуть бути поділені на дві групи: власні; позикові. Оскільки оборотні активи по своїй природі дуже мобільні і тривалість робочого періоду та періоду обертання в процесі кругообігу постійно змінюється, то формування оборотних активів лише за рахунок власних джерел є неефективним. Тому за рахунок власних джерел підприємствам доцільно формувати оборотні активи лише в мінімально необхідних розмірах. Потреба в оборотних

активах, що вища за мінімальну потребу, повинна покриватися за рахунок залучених коштів [14].

Управління оборотними активами є пріоритетним у загальній системі управління фінансами підприємства. Визначення обсягу і структури оборотних активів, джерел їх покриття і співвідношення між ними, що є достатнім для забезпечення довгострокової виробничої і ефективної фінансової діяльності підприємства є пріоритетним та цільовою установкою його політики управління оборотними активами, яка повинна забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності і ефективністю роботи, що зводиться до вирішення таких важливих задач: забезпечення платоспроможності та прийняттого обсягу, структури і рентабельності активів суб'єкта господарювання [9, 14].

Управління оборотними активами підприємства ведеться за двома плановими напрямками: формування необхідного рівня окремих видів оборотних активів і їх суми в цілому та формування структури джерел фінансування цих активів. За кожним з цих напрямків на підприємстві повинна бути розроблена відповідна фінансова політика.

Важливу роль в управлінні оборотними активами відіграє управлінський внутрішній аналіз оборотного капіталу, який є відправним пунктом для фінансового планування та прогнозування фінансових потреб підприємства, а також ефективною інформаційною базою для визначення майбутніх дій по формуванню і використанню фінансових ресурсів. На думку автора, одними з найбільш ґрунтовних праць, які призначені питанням аналізу оборотних активів, є роботи В.А. Познаховського [11, 12], в яких розглянуто теоретичні й практичні аспекти проведення економічного аналізу оборотних активів та визначено основні напрямки його удосконалення. В зазначених наукових роботах розкривається методика ретроспективного аналізу, який передбачає дослідження структури та динаміки оборотних активів господарських товариств, де темпи їх зміни зіставляються з темпами зміни обсягу реалізації продукції, вивчається динаміка питомої ваги оборотних активів в структурі майна товариства. Це дає можливість господарюючим суб'єктам оцінити ліквідність оборотних активів та визначити їх обґрунтовану потребу на майбутній період.

Для поглиблення економічного аналізу оборотних активів застосовується перспективний аналіз, для проведення якого використовують фактичні дані підприємства та за минулий період.

За умов ринкової економіки, коли господарська діяльність підприємства та його розвиток здійснюється за рахунок самофінансування, важливого значення набуває аналітична характеристика фінансової залежності господарського товариства.

Для більш повного вивчення структури оборотних активів проводиться аналіз фінансових коефіцієнтів із застосуванням наступних показників: коефіцієнта фінансової автономії, коефіцієнта загальної ліквідності, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності, коефіцієнт обіговості, коефіцієнт залучення оборотних активів. Це дає можливість визначити рівень їх фінансової стійкості та платоспроможності.

Аналіз показників, пов'язаних з оборотними активами в умовах ринкової економіки, має важливе значення для управління підприємницькою діяльністю господарюючого суб'єкта. Для проведення аналізу показників потрібно, в першу чергу, визначити операційний цикл підприємства (сума виробничого та фінансового циклу). Базова модель для визначення тривалості операційного циклу господарського товариства має вигляд:

$$ОЦ = ПО_{гк} + ПО_{см} + ПО_{гп} + ПО_{дз}, \quad (1)$$

де ОЦ – тривалість операційного циклу;

ПО_{гк} – період обороту середнього залишку грошових коштів;

ПО_{см} – період обороту запасів сировини і матеріалів;

ПО_{гп} – період обороту середніх запасів готової продукції;

ПО_{дз} – період обороту дебіторської заборгованості.

Періоди обороту кожної складової оборотних активів доцільно визначати за методикою, наведеною у табл. 1.

Таблиця 1

Методика розрахунку періоду обороту окремих видів оборотних активів підприємства за даними поточного обліку

Назва аналітичної інформації	Розрахункова формула	Умовні позначення
1	2	3
1. Період обороту середнього залишку грошових коштів	$ПО_{гк} = ГК / Ор$	ПО _{гк} – період обороту грошових коштів; ГК – середній залишок грошових коштів.
2. Період обороту середніх запасів, сировини і матеріалів	$ПО_{см} = СМ / Ор$	ПО _{см} – період обороту сировини і матеріалів; СМ – середні запаси сировини і матеріалів.
3. Період обороту середніх запасів готової продукції	$ПО_{гп} = ГП / Ор$	ПО _{гп} – період обороту готової продукції; ГП – середні запаси готової продукції.
4. Період обороту середнього залишку дебіторської заборгованості	$ПО_{дз} = ДЗ / Ор$	ПО _{дз} – період обороту дебіторської заборгованості; Ор – одноденний обсяг реалізації продукції, робіт, послуг, товарів.

Джерело: [12].

Для забезпечення потреб поточного управління оборотними активами фінансовому менеджеру потрібно мати інформацію про характер співвідношення між оборотами відповідних бухгалтерських рахунків як потоків господарських операцій, які виокремлені відповідним чином.

Більш репрезентативною та доречною для поточного управління оборотними активами є не тільки інформація щодо періоду обороту кожного їх виду, але й оцінка тенденцій їх ліквідності, розрахована на підставі коефіцієнтів, алгоритм розрахунку яких наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Методика розрахунку коефіцієнтів синхронності потоків оборотних активів

Назва аналітичної інформації	Розрахункова формула	Умовні позначення
1	2	3
1. Коефіцієнт синхронності потоку грошових коштів та їх еквівалентів (Кспгк)	$Кспгк = ПГП / НГП$	ПГП, НГП – відповідно позитивний та негативний грошовий потік.
2. Коефіцієнт синхронності потоку сировини і матеріалів (Кспсм)	$Кспсм = Внсм / Ввсм$	Внсм – вартість сировини і матеріалів, що надійшли; Ввсм – вартість використаної сировини і матеріалів
3. Коефіцієнт синхронності потоку готової продукція (Кспгп)	$Кспгп = Вгп / (Вргп + Ів)$	Вгп – вартість готової продукції; Вргп – виручка від реалізації готової продукції; Ів – інше вибуття готової проукції
4. Коефіцієнт синхронності потоку дебіторської заборгованості (Кспдз)	$Кспдз = Додз / Кодз$	ДЗ – дебіторська заборгованість; Д _о – дебетовий оборот; К _о – кредитовий оборот;

Джерело: [12].

Це дозволить визначити динаміку задіяних в операційному циклі рахунків і забезпечить потрібною інформацією систему поточного і стратегічного менеджменту. Застосування цієї методики дозволить суб'єктам господарювання синхронізувати грошові потоки та забезпечити: зниження до мінімуму операційних балансів; зменшення залишку готівки в касі; зменшення банківських позик; зниження витрат за відсотками, збільшення прибутків.

Висновки. Особливість оборотних активів полягає у їх двоякій природі. З одного боку, вони виступають у вигляді активів, втілених у матеріальні цінності, засоби сфери виробництва та сфери обігу (виробничі запаси; матеріальні цінності у виробництві; готова продукція, незавершене виробництво; кошти в касі, на розрахунковому рахунку та інших рахунках в банку). З іншого боку, формування їх як активів підприємства нерозривно пов'язаних із конкретними джерелами капіталу, які забезпечують це формування. З'ясування цього зв'язку і викликало появу термінів, що уточнюють це поняття, - оборотний капітал, робочий капітал тощо.

Важлива роль оборотних активів у забезпеченні ефективності виробничої діяльності підприємства визначає пріоритетність управління ними в загальній системі управління фінансами.

Управління оборотними активами повинне включати обґрунтування відповідних управлінських рішень щодо двох основних напрямків:

1) формування необхідного обсягу окремих видів оборотних активів і суми їх в цілому, завдання якого є забезпечення запланованого обсягу виробництва та реалізації продукції, необхідного рівня рентабельності оборотних активів та платоспроможності підприємства;

2) формування структури джерел фінансування цих активів, яке включає в себе вибір оптимальної політики фінансування оборотних активів, оптимізацію структури джерел їх фінансування, розробку планового балансу фінансування.

Важливим елементом управління оборотними активами є їх ретроспективний та перспективний аналіз і визначення потреби в них у розрізі підприємства. Запропонована в роботі методика аналізу повинна дати відповідь на питання, наскільки ефективно (неефективно) використовувалися за період аналізу обігові кошти підприємства (їх складові). Це виявляється у збільшенні чи в зменшенні прибутку відповідно через скорочення чи зростання показника капіталомісткості продукції за обіговими коштами (як у цілому, так і за їх складовими).

Список використаної літератури

1. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 628 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13>.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1969 № 291, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
4. Коновалова О. В. Аналіз оборотних активів підприємства (на прикладі підприємств гірничої промисловості Кривбасу): дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / О. В. Коновалова; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2003. – 164 с.
5. Бланк И. А. Стратегия и тактика управления финансами / И. А. Бланк. – К.: МП «ИТЕМ лтд», СП «АДЕФ-Украина», 1996. – 534 с.
6. Бланк И. А. Управление активами / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2000. – 720 с.

7. Карбовник А. М. Деякі аспекти управління дебіторською заборгованістю / А. М. Карбовник // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 92–97.
8. Карбовник А. М. Управління джерелами фінансування оборотних активів промислових підприємств / А. М. Карбовник // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2001. – № 4. – С. 251–256.
9. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посібник / Л. А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2004. – 365 с.
10. Лігоненко Л. О. Управління грошовими потоками: навч. посібник / Л. О. Лігоненко, Г. В. Ситник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2005. – 255 с.
11. Познаховський В. А. Облік та аналіз оборотних активів господарських товариств: дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / В. А. Познаховський; Терноп. акад. нар. госп.-ва. – Т., 2005. – 202 с.
12. Познаховський В. А. Аналіз і управління грошовими засобами в господарських товариствах / В. А. Познаховський // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. – 2003. – № 21. – С. 73–80.
13. Гусєва О. Ю. Стратегія управління оборотним капіталом торговельних підприємств: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.05 / О. Ю. Гусєва; Донец, держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2004. – 20 с.
14. Карбовник А. М. Управління оборотними активами промислових підприємств (на прикладі поліграфії України): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / А. М. Карбовник; Львів, нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2001. – 20 с.
15. Фролов В. И. Финансовое равновесие, как критерий управления оборотным капиталом в сельском хозяйстве / В. И. Фролов // Культура народов Причерноморья. – 1999. – № 7. – С. 52–54.